

Л. М. БОРЩ (Феодосійська фінансово-економічна академія Київського університету ринкових відносин)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядається розвиток суспільства, яке постійно змінюється в процесі світової глобалізації, і разом з яким змінюється роль держави в економічному і соціально-економічному розвитку.

Ключові слова: державне регулювання, економічна система, попит, пропозиція, фінансовий ринок

В статье рассматривается развитие общества, которое постоянно изменяется в процессе мировой глобализации, и вместе с которым изменяется роль государства в экономическом и социально-экономическом развитии.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономическая система, спрос, предложение, финансовый рынок

This article is about the development of the society which constantly changes in the process of world globalization and together with it the role of the state changes in economic and socio-economic development.

Keywords: State regulation, economic system, demand, the offer, the financial market

Вступ

Суспільство і держава шукає відповідь на прості питання: яку роль повинна відігравати держава і якими головними сферами державного впливу вона повинна виконувати найефективніші функції з економічними агентами.

У статті розглядаються об'єктивні потреби державного регулювання, роль держави у саморегульованій економічній системі, інтегрованість та формування організаційно-управлінського впливу на розвиток ринкової економіки.

Актуальність проблеми

Механізм державного регулювання економіки є надзвичайно складним і багатограним. На мікрорівні доцільно проводити політику перерегулювання, що поступово зможе зміцнити позиції ринку. Досліджуючи державне регулювання економіки, виникає думка, що поєднати економічні інтереси індивідів і суспільства, впровадити такі механізми можливо лише за міцної влади, яка зможе ліквідувати суспільні вади і кризу недовиробництва в національному господарстві України. Тема державного регулювання є актуальною, і всі дослідження є науково обґрунтованими. Держава для вирішення економічних проблем повинна забезпечити розробку і дотримання законів з питань захисту інвестицій – як внутрішніх, так і зовнішніх.

Мета роботи

Проаналізувати розвиток національної економіки за Кейнсіанською траєкторією, де може бути висока інвестиційна активність суб'єктів господарювання і держави. Запропонувати механізм вдосконалення роботи органів державної влади для ефективного задоволення суспільних потреб соціально-економічної політики держави. Визначити методи, об'єкти та важелі державного регулювання економіки.

Викладення результатів

Розглядаючи економіку та роль держави на початку ХХ ст. (тоді вона яка була максимально обмеженою, а національне виробництво було майже винятковою сферою приватного бізнесу [1]), досліджуючи теорію класичного капіталізму, можна дійти висновку, що недостатня величина сукупного попиту в умовах гнучкості цін не може бути причиною зменшення реальних обсягів виробництва нижче природного рівня. Вважається, що попит завжди є достатнім для того, щоб споживати всю продукцію, вироблену на базі реальних ресурсів і новітніх технологій. Таким чином, пропозиція створює власний попит. Не може бути розриву між сукупним попитом та сукупною пропозицією, а зміна сукупної пропозиції породжує зміну сукупного попиту. Теорія класичного капіталізму доводить, що головною спонукальною силою

розвитку ринкової системи є особистий інтерес в одержанні прибутку як держави, так і суб'єктів господарювання. Доведено, що економіка функціонує ефективно, коли держава не втручається. Вважається, що головним регулятором економіки є ринок. Ці питання розглядав Д. Рузвельт, Д. Кейнс та вітчизняні вчені, які досліджували об'єктивні питання державного регулювання: О. Е. Кузьмін, М. І. Крупка, М. Долішній, А. Гальчинський, В. Геєць, Ю. Білик, С. В. Герасимова, З. С. Варналій, В. П. Черевань та ін.

Держава завжди виконувала класичні функції. Кейнсіанці вважали, що рівень виробництва, зайнятості, доходів і цін формується на підставі підвищення попиту інвестицій, зростання експорту і державних витрат. На всі ці фактори впливає держава, оскільки вона формує інноваційно-інвестиційну політику [2]. Особливість теорії полягає в тому, що ринок сам по собі не може забезпечувати певну економічну стабільність, тому держава зобов'язана відігравати основну роль у стабілізації розвитку економіки і пом'якшенні економічних спадів та піднесень, формуючи відповідну державну економічну політику, ефективно застосовуючи економічні, правові та адміністративні важелі. Діяльність держави характеризується її потенціалом і ефективністю, тому вона повинна не тільки стимулювати зниження відсоткової ставки комерційними банками, а й запроваджувати масштабні державні закупівлі з метою збільшення сукупного платоспроможного попиту [4].

Головним недоліком діяльності українських банків з погляду інвесторів є високі ставки, що практично перекреслюють можливості інвестування з банківських джерел. Справді, частка довготермінових кредитів у складі кредитного портфеля українських банків довгий час є на досить низькому рівні і в 2007-2008 рр. становила 8,9 % від загального обсягу наданих кредитів, хоча максимальна величина для цього періоду 12,4 %-19,6 %.

Зміни структури світової економіки на зламі ХХ-ХХІ ст., пов'язані з глобалізаційними процесами, викликають необхідність якісних змін у національній економіці. Міжнародна економіка висуває на передній план конкуренцію, яка стає найважливішим чинником розвитку всіх країн [5]. Держава за таких умов повинна стати економічно ефективною і відстоювати свої національні інтереси, гарантувати своїй національній економіці безпеку в умовах надзвичайно складної міжнародної конкуренції. Зазвичай це виявляється в оптимальному співвідношенні

між відкритістю національної економіки і підтримкою власних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відповідно відображає економічну роль держави, яка націлює свою регулятивну функцію на добробут суспільства [8].

На шляху до створення ефективної економічної системи держава повинна сконцентрувати наявні ресурси та зусилля на тих фундаментальних завданнях, які може і повинна виконувати, на запровадженні партнерських відносин зі сферою бізнесу і суспільством в цілому, що зміцнить і активізує громадські інституції. Усього цього можливо досягти, розробляючи ефективні норми і обмеження, які нададуть змогу стримувати владу і боротися з корупцією.

Значимо, що сучасна економічна політика України повинна ґрунтуватися на раціональному поєднанні елементів як кейнсіанства, так і монетаризму. Проте аналіз лінії економічної політики Уряду України і законодавчих актів показує, що вони дотримуються монетаристської концепції.

Розглядаючи феномен ринкової економіки видно, що вона не захищена від негативного впливу таких явищ, як неповна зайнятість, циклічність. Неможливо не звернути увагу на монополізм, нестабільність рівня цін. Багато складних економічних питань мають соціальний і політичний характер, і втручання держави в їх вирішення є обов'язковим [10].

Державне регулювання грошового обігу повинне забезпечити стійкість національної грошової одиниці, гарантувати безпеку національної економіки, що задовольнить потреби на соціальному, економічному рівні.

Розвиток глобалізаційного суспільства змушує вдосконалювати структуру національного виробництва, тим самим посилювати роль держави, яка виконує соціальні функції і регулює соціальні процеси: підвищує рівень зайнятості, матеріально забезпечує безробітних.

Однією з основних складових економічного розвитку є стратегічна програма розвитку науки і технологій, глибокі структурні перетворення виробництва. Ринковий механізм не може самостійно розробити стратегічні програми розвитку цієї галузі знань – потрібна участь держави у стимулюванні НТП в інвестиційній і структурній політиці [9].

Роль держави на етапі формування і становлення ринкової економіки значно відрізняється від її ролі в умовах функціонування вже сформованої, професійно відрегульованої економіки

ринкового типу. В умовах ринку необхідна і відповідна регіональна політика держави, яка б могла вирішувати складні регіональні питання, що виникають під впливом історичних, національних та інших неринкових факторів, які наявні в будь-якій системі.

У процесі формування ринкової економіки, встановлюються ринкові відносини, які передбачають низку змін, що охоплюють фундаментальні засади функціонування економіки, вони визначають поведінку наявних у суспільстві структур і спрямовують основний соціально-економічний розвиток країни. Для переходу до ринкової економіки потрібно провести взаємопов'язані реформи, що передбачають надання підприємствам та громадянам прав самостійно приймати економічні рішення, відміну заборон і обмежень на підприємницьку діяльність, вивільнення цін з-під державного контролю, відповідно однакові права на державні й інші форми підприємств, формування здорового конкурентного середовища, забезпечення макроекономічної стабільності, проведення докорінних інституційних змін, формування нової законодавчої системи, яка зможе ефективно регулювати і захищати права власності [4].

Реформуючи ринкові відносини, ми повинні опиратися на власні особливості, які забезпечать реформи та їх тривалу цілеспрямовану діяльність всіх гілок влади. Якщо цих умов не дотримуватися, то намагання вивести країну з кризи і стабілізувати економіку спричинить втрату доходів більшістю населення України.

У процесі розвитку державного регулювання економіки не відпрацьовані належним чином законодавчі акти щодо регулювання економіки, не сформований раціональний підхід до емісійної політики Національного банку України. Загальновідомо, що грошей треба випускати стільки, скільки потрібно для безперешкодного функціонування товарного обігу. Тому виважена грошова емісія з метою підвищення і прискорення відтворювальних процесів і купівельної спроможності громадян з придбання житла, основних засобів виробництва оживила б економіку. Зауважимо, що йдеться лише про комплексне поєднання емісійної активності НБУ і заходів щодо виходу економіки України з кризи. Настав час грошово-фінансову систему підпорядкувати інтересам національного виробництва. З огляду зовнішньоекономічної політики, вона повинна визначити стратегію власного ринку, власного виробництва, особливо товарів широкого вжитку і харчових галузей.

Розглядаючи інвестиції як основні елементи розвитку економіки потрібно насамперед ліквідувати політичну нестабільність, злочинність, корупцію в органах влади. Лише тоді почне вільно розвиватись конкурентне середовище і стабілізується інвестиційний клімат. Почне працювати програма стабілізації економіки України, зменшиться рівень інфляції і досягнеться стабільність в грошово-фінансовій системі [11].

Механізми державного регулювання складні й багатогранні. Іноді регулююча роль держави може бути вагомим навіть за умов значно нижчих показників державних витратів щодо ВВП.

Методи і засоби державного регулювання економіки визначаються способами впливу держави через законодавчі й виконавчі органи на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку праці, некомерційний сектор економіки. Схема класифікації цих методів показана на рис. 1

Територіально-галузеве управління ґрунтується на адміністративних методах керівництва із поступовим використанням принципів територіально-галузевого і функціонально-галузевого управління за допомогою яких узгоджуються державні, регіональні і галузеві інтереси суб'єктів господарської діяльності при допомозі економічних методів, які охоплюють фіскальну та грошово-кредитну політику Національного банку України.

Одним із найвагоміших комплексних методів державного регулювання економіки є державне економічне програмування, яке охоплює весь набір інструментів державного регулювання економіки для задоволення потреб суспільства [6].

Розглядаючи державне регулювання у сфері підприємницької діяльності, визначимо методи регулювання, в основу яких покладено дев'ять критеріїв: об'єкти впливу, суб'єкти впливу, рівень впливу, час дії, характер впливу, масштаби втручання, зміст, спосіб прийняття (рис. 2).

На підприємствах державної форми власності регулювання в основному здійснюється адміністративними методами впливу. У свою чергу на підприємствах недержавної форми власності регулювання виконується за допомогою економічного методу, який охоплює фіскальну та грошово-кредитну політику Національного банку України, разом з тим є можливість використовувати елементи адміністративного управління.

Таким чином за допомогою економічних методів держава впливає на співвідношення

попиту та пропозиції на фінансових ринках. Концептуальний підхід щодо перерегулювання економіки посилює державне регулювання економіки на макrorівні й дає можливість прискоро-

рити деякі проекти, такі як механізація «тіньової» економіки, що, у свою чергу, удосконалисть систему управління виробничими галузями [8].

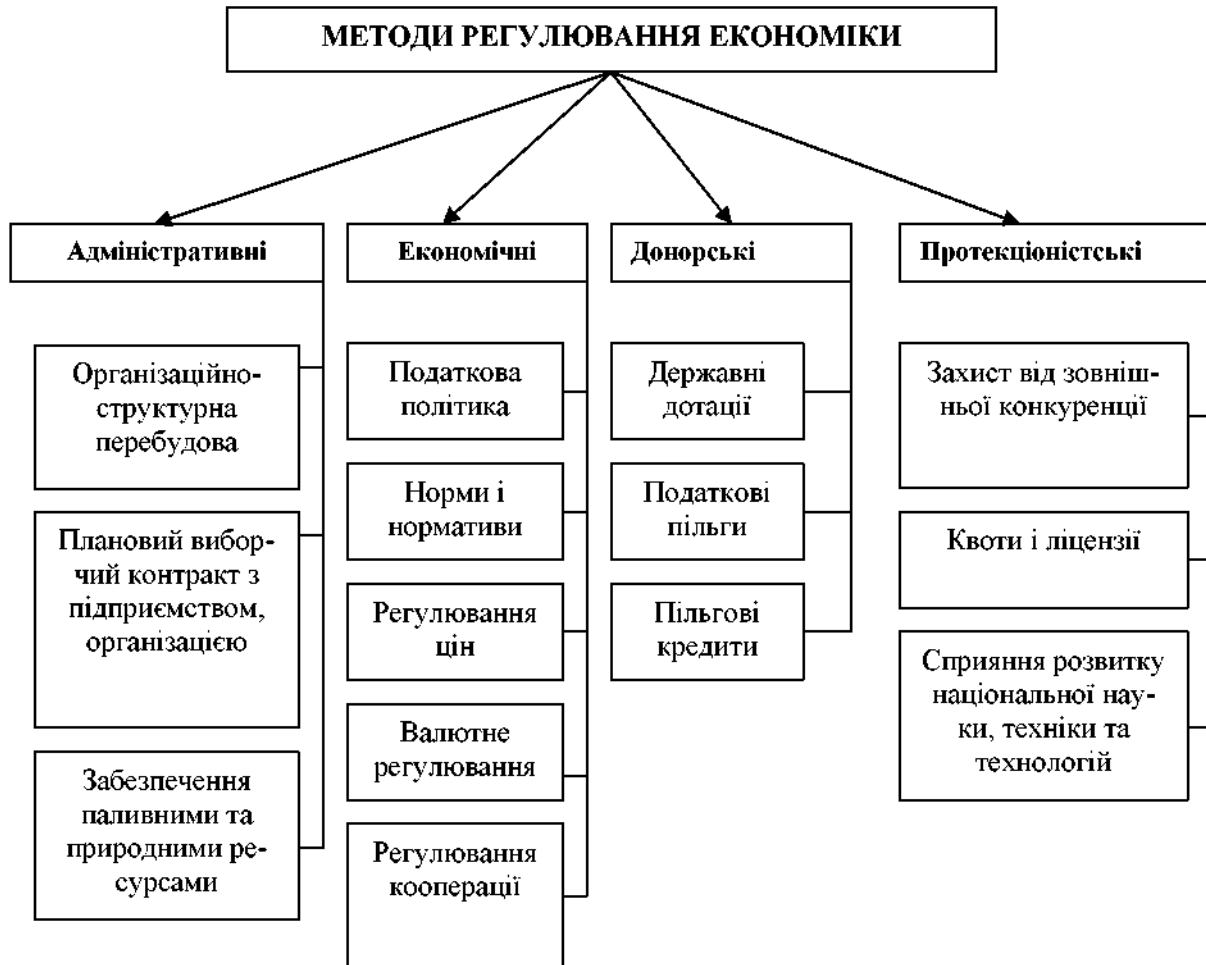

Рис. 1. Класифікація методів регулювання економіки за ознаками впливу на господарську діяльність

Висновки

Отже, важливою та необхідною умовою розвитку національної економіки є національне виробництво, яке відповідно залежить від капіталовкладень у науку, інноваційні продукти, техніку, організацію виробництва, створення робочих місць, що надалі діє як мультиплікатор – забезпечує економічне зростання і задоволення потреб суспільства. Держава не може виконувати свої функції обмежено, навіть у разі високоорганізованої ринкової системи. Державне регулювання економіки потрібно удосконалювати через механізм органів державної влади як ефективного ресурсу, який здатний впроваджувати і пропагувати державні заходи для отримання відповідних благ суспільством, і тільки запровадження реформ зможе зрушити з «мертвої» точки відлік зростання ВВП України.

В умовах розвитку світового господарства економічна роль держави залежить не від ступеня втручання в ринковий механізм, а від участі в забезпеченні умов ефективного функціонування національної економіки. Ефективною держава може бути лише тоді, коли ефективною є сама економіка.

Розглядаючи державну політику розвинених країн, бачимо, що базовими елементами механізму координації системи господарства є ринок і держава, які не є сталими і залежать від рівня економічного розвитку, специфіки виробництва, менталітету нації й інших факторів. Таким чином, держава регулює ті сфери і процеси, які ринок виконує неефективно.

Державна політика повинна бути спрямована на забезпечення високого рівня зайнятості; підтримку стабільного рівня цін; перерозподіл доходів на користь найменш захищених груп населення; сприяння стабільним темпам зрос-

тання національного виробництва та високій його ефективності, розвитку раціональних зовнішньоекономічних зв'язків. Для досягнення

цих завдань необхідна відповідна законодавча база, зокрема щодо захисту прав власності, боротьби з монополізмом.

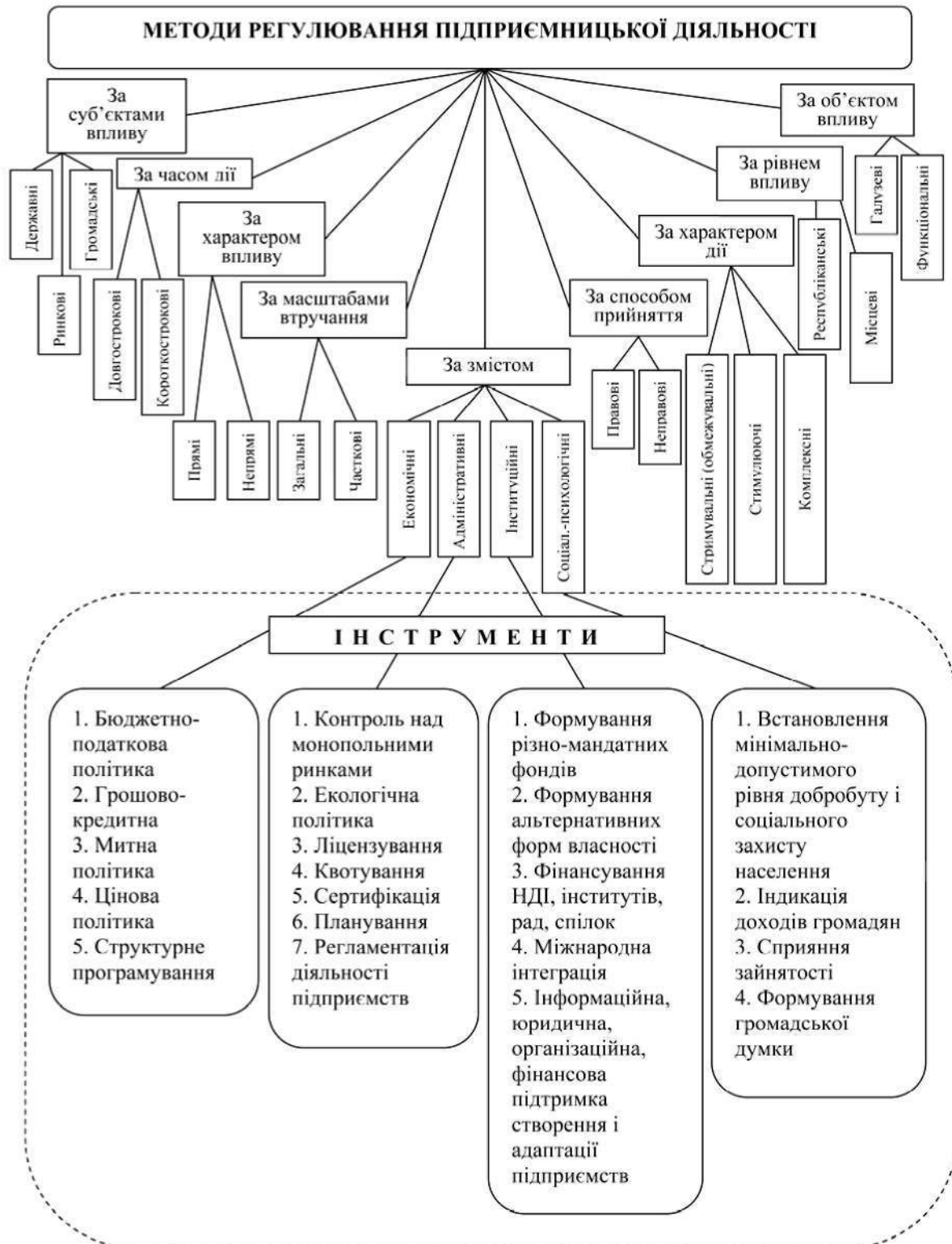

Рис. 2. Класифікація методів регулювання суб'єктів господарської діяльності

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Абалкин, Л. Роль государства в становлении и регулировании рыночной экономики [Текст] / Л. Абалкин // *Вопр. економіки.* – 1997. – № 6.
2. Білик, Ю. Фіксований податок – шлях до відновлення виробництва [Текст] / Ю. Білик // *Урядовий кур'єр.* – 1998. – 4 лип.
3. Гальчинський, А. Відновити дієздатність держави [Текст] / А. Гальчинський // *Економіка України.* – 2000. – № 8.
4. Геєць, В. Реструктуризація підприємств як умова оздоровлення економіки [Текст] / В. Геєць // *Розбудова держави.* – 1998. – № 5/6.
5. Гурне, Б. Державне управління [Текст] / Б. Гурне. – К., 1993.
6. Даниленко, А. Етапи становлення підприємства в різних сферах АПК України [Текст] / А. Даниленко // *Регіон. економіка.* – 1997. – № 2.

7. Соціально-економічне районування України [Текст] / М. І. Долішній та ін. – Л., 1997.
8. Долішній, М. Моделі державного регулювання в ринковій економіці [Текст] / М. Долішній, Г. Г. Козоріз // *Економіка України.* – 1999. – № 6.
9. Єрмошенко, М. Визначення загрози національним інтересам держави у фінансово-кредитній сфері [Текст] / М. Єрмошенко // *Економіка України.* – 1999. – № 1.
10. Крупка, М. І. Фінанси і підприємництво в Україні на межі тисячоліть [Текст] / М. І. Крупка. – Л., 1997.
11. Кузьмін, О. Е. Сучасний менеджмент [Текст] / О. Е. Кузьмін. – Л., 1995.
12. Мазур, Г. Грунти України: їхнє сучасне і майбутнє [Текст] / Г. Мазур // *Урядовий кур'єр.* – 1994. – № 183.

Надійшла до редколегії 10.03.2010.

Прийнята до друку 12.03.2010.